

ידיעת הלשון והבעה

שאלון משולב

יחידת לימוד אחת

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שישה פרקים.

פרק א	—	דיוקי הגייה	—	(2×4)	—	8	נקודות
פרק ב	—	הפועל	—	$(1 \times 8) + (2 \times 8)$	—	24	נקודות
פרק ג	—	תצורת השם ותורת ההגה	—	(4×4)	—	16	נקודות
פרק ד	—	תחביר ושחבור	—	(6×4)	—	24	נקודות
פרק ה	—	הבנה	—	$(5+2+2+5+2)$	—	16	נקודות
פרק ו	—	הבעה	—	(12×1)	—	12	נקודות
	—	סה"כ	—		—	100	נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות:

- (1) ענה על השאלות 1-12 בגיליון התשובות המצורף.
- (2) משאלה 13 והלאה כתוב את תשובותיך במחברת הבחינה.
- (3) בסיום הבחינה מסור למשגיח את גיליון התשובות עם מחברת הבחינה.
- (4) הקפד על כתב ברור, על כתיב נכון, על כללי הדקדוק ועל פיסוק הגיוני.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטייטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
 רשום "טייטה" בראש כל עמוד טייטה. רישום טייטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

השאלות

ענה על השאלות 12-1 בגיליון התשובות המצורף.

בשאלות 12-1 מוצעות לכל שאלה ארבע אפשרויות תשובה, אך רק אחת מהן נכונה. בנספח יש גיליון תשובות ובו מספרי השאלות, ולידם אותיות המציינות את התשובות המוצעות. בגיליון התשובות סמן לכל שאלה x במשבצת שמשמאל לאות המציינת את התשובה הנכונה (ראה דוגמה במסגרת).
לכל שאלה סמן x אחד בלבד. אם תסמן יותר מ-x אחד לשאלה, תיפסל התשובה.

שים לב: בסיום הבחינה מסור למשגיח את גיליון התשובות עם מחברת הבחינה.

דוגמה לסימון בגיליון התשובות:

61. א. השארתי אצלכם מעטפה ובה ששה תמונות.
ב. השארתי אצלכם מעטפה ובה ששה תמונות.
ג. השארתי אצלכם מעטפה ובה שש תמונות.
ד. השארתי אצלכם מעטפה ובה שש תמונות.

את התשובה הנכונה עליך לסמן בגיליון התשובות כך:

61. א ☐ ב ☐ ג ☒ ד ☐

פרק א – דיוקי הגייה (8 נקודות)

ענה על השאלות 1-4 בגיליון התשובות (לכל שאלה – 2 נקודות).

הקפד לבחור באפשרות המבטאת את ההגייה הנכונה של מילת היחס ושל שם המספר.

1. א. ביקשתי מִמֶּנּוּ שינהג כְּמוֹכֶם.
ב. ביקשתי מִמֶּנּוּ שינהג כְּמוֹכֶם.
ג. ביקשתי מִמֶּנּוּ שינהג כְּמוֹכֶם.
ד. ביקשתי מִמֶּנּוּ שינהג כְּמוֹכֶם.
2. א. קראתי את הסיפור על אֻדוּתָם, והחלטתי לפנות אֵלֵיהֶם.
ב. קראתי את הסיפור על אֻדוּתָם, והחלטתי לפנות אֵלֵיהֶם.
ג. קראתי את הסיפור על אֻדוּתֵיהֶם, והחלטתי לפנות אֵלֵיהֶם.
ד. קראתי את הסיפור על אֻדוּתֵיהֶם, והחלטתי לפנות אֵלֵיהֶם.
3. א. קניתי רק חֲצִי אבטיח, מפני שהיו לי רק שְׁנַיִם-עֶשֶׂר שקלים.
ב. קניתי רק חֲצִי אבטיח, מפני שהיו לי רק שְׁתֵּים-עֶשְׂרֵה שקלים.
ג. קניתי רק חֲצִי אבטיח, מפני שהיו לי רק שְׁתֵּים-עֶשְׂרֵה שקלים.
ד. קניתי רק חֲצִי אבטיח, מפני שהיו לי רק שְׁנַיִם-עֶשֶׂר שקלים.
4. א. בעמוד עֶשְׂרִים וְאַחַד בספר מתואר סגנון הלבוש במאה הַשְּׁמוֹנֶה-עֶשְׂרֵה.
ב. בעמוד עֶשְׂרִים וְאַחַד בספר מתואר סגנון הלבוש במאה הַשְּׁמוֹנֶה-עֶשֶׂר.
ג. בעמוד עֶשְׂרִים וְאַחַת בספר מתואר סגנון הלבוש במאה הַשְּׁמוֹנֶה-עֶשְׂרֵה.
ד. בעמוד עֶשְׂרִים וְאַחַת בספר מתואר סגנון הלבוש במאה הַשְּׁמוֹנֶה-עֶשְׂרֵה.

פרק ב – הפועל (24 נקודות)

בפרק זה שאלות סגורות ושאלות פתוחות.

את התשובות לשאלות הסגורות (שאלות 5-12) המשך לסמן בגיליון התשובות.

את התשובות לשאלות הפתוחות (שאלות 13-20) כתוב במחברת הבחינה.

שאלות סגורות (16 נקודות)

ענה על השאלות 5-12 בגיליון התשובות (לכל שאלה – 2 נקודות).

5. דמי הכניסה לשמורת הטבע פְּלוּלִים במחיר הטיול.
איזה פועל הוא מאותו בנין של הפועל פְּלוּלִים?
א. יִפְּלוּ ב. יִכְּלוּ ג. יִכְּלִילוּ ד. יִכְּלְלוּ
6. בישיבה הבאה נִעְלָה את דרישותינו בפני ההנהלה.
מהי צורת הבינוני יחיד של הפועל נִעְלָה במשפט הנתון?
א. עוֹלָה ב. מְתַעֵלָה ג. הַעֵלָה ד. מַעֵלָה
7. איזה פועל יוצא דופן מבחינת הגזרה?
א. הכיבוד למסיבה היוֹכֵן מבעוד מועד.
ב. לאחר הבחינה הוֹקֵל לי מאוד.
ג. עם רדת הערב הוֹעֵם האור בחדר.
ד. על אף תלונות המטיילים לא הוֹאֵט קצב ההליכה.
8. איזה פועל יוצא דופן מבחינת הבנין?
א. מְשׁוֹנִים ב. מוֹדִיעִים ג. מַצְרִים ד. מְצֻנִים

9. איזה פועל יוצא דופן מבחינת השורש?
- א. נוכחתי לדעת שצדקת בדברך.
 - ב. התנכחתי עם חברי.
 - ג. היא נוכחת בכל ההרצאות בכיתה.
 - ד. הוכחתם נכון את המשפט בגאומטריה.
10. המנהלת כפתה עלינו את תכנית העבודה השנתית.
מהי צורת העתיד של הפועל כפתה במשפט הנתון?
- א. תכפת
 - ב. תכפה
 - ג. תכפה
 - ד. תכפת
11. המשתתפים בדיון לא מצו את הנושא מפאת קוצר הזמן.
הטורף הגדול, הפומה, מצוי ביערות אמריקה.
מהו המשפט שהנאמר בו נכון?
- א. שני הפעלים מצו, מצוי זהים זה לזה בשורש, בבניין, בגוף ובזמן.
 - ב. שני הפעלים מצו, מצוי נבדלים זה מזה בשורש, בבניין, בגוף ובזמן.
 - ג. שני הפעלים מצו, מצוי זהים זה לזה בשורש ובבניין, אך נבדלים בגוף ובזמן.
 - ד. שני הפעלים מצו, מצוי נבדלים זה מזה בשורש, בבניין ובגוף, אך זהים בזמן.
12. I. חברי מתרים כספים להקמת ספרייה לילדי השכונה.
II. ההורים מתרים בבנם: "אל תרכב על אופניים בלי לחבוש קסדה".
במה הפעלים מתרים, מתרים זוים זה לזה?
- א. בשורש ובבניין
 - ב. בשורש ובגוף
 - ג. בגוף ובזמן
 - ד. בבניין ובזמן

את התשובות משאלה 13 והלאה כתוב במחברת הבחינה.
העתק למחברתך את מספר השאלה, וכתוב לידו את התשובה.

שאלות פתוחות (8 נקודות)

קרא את המשפט שלפניך, וענה על השאלות 13-15 שאחריי (לכל שאלה – נקודה אחת).

"אנו בָּאֲנוּ ארצה לבנות ולְהַבְנוֹת בה", שָׂרוּ החלוצים.

13. מהו הַשּׁוֹרֵשׁ של הפועל בָּאֲנוּ במשפט הנתון?

14. מהו הַבְנִינָן של שם הפועל לְהַבְנוֹת במשפט הנתון?

15. מהי הַגִּזְרָה של הפועל שָׂרוּ במשפט הנתון?

קרא את שני המשפטים שלפניך, וענה על השאלות 16-20 שאחריהם (לכל שאלה – נקודה אחת).

I. חברי תנועת הנוער מכל רחבי הארץ תִּקְשְׁרוּ ביניהם באמצעות האינטרנט.

II. מדריך הטיולים ביקש: "אל תִּקְשְׁרוּ את הסירות בחבלים אל המזח".

16. מהו הַשּׁוֹרֵשׁ של הפועל תִּקְשְׁרוּ במשפט I?

17. מהו הַבְנִינָן של הפועל תִּקְשְׁרוּ במשפט I?

18. מהו הַשּׁוֹרֵשׁ של הפועל תִּקְשְׁרוּ במשפט II?

19. מהו הַבְנִינָן של הפועל תִּקְשְׁרוּ במשפט II?

20. מהו הַגִּזְרָה של הפועל תִּקְשְׁרוּ במשפט II?

פרק ג – תצורת השם ותורת ההגה (16 נקודות)

בפרק זה עליך לענות במחברת הבחינה על ארבע מהשאלות 21-28 (לכל שאלה – 4 נקודות).
תוכל לבחור את השאלות כרצונך משתי החטיבות (מתצורת השם ומתורת ההגה) או רק מאחת מהן.

שים לב: בשאלות שיש בהן שני סעיפים, I-II, יש לענות על שניהם.

בשאלות הסגורות העתק למחברתך את מספר השאלה ואת מספר הסעיף, ולידם כתוב את התשובה הנכונה במלואה (בלי ניקוד).

תצורת השם

21. I. איזה שם יוצא דופן מבחינת דרך התצורה?

- א. חִסְרוֹן ב. דְּמִיוֹן ג. יָרְחוֹן ד. רְעִיוֹן

II. איזה שם יוצא דופן מבחינת המשקל?

- א. מְלוּכָה ב. מְבוּכָה ג. מְנוּכָה ד. מְצוּכָה

22. I. איזה שם יוצא דופן מבחינת הגזרה?

- א. זָכָאִי ב. חֲזָאִי ג. קָנָאִי ד. נָבָאִי

II. איזה שם יוצא דופן מבחינת הגזרה?

א. הִתְקוּמָמוֹת

ב. הִתְרוּמָמוֹת

ג. הִתְעוּרָרוֹת

ד. הִתְבוּלָלוֹת

23. I. איזה שם אינו במשקל קטילה?

- א. רִיצָה ב. בְּרִיחָה ג. מְעִיכָה ד. מְדִינָה

II. נמק את התשובה שבחרת.

24. לפניך רשימה של שישה שמות:

חֶקֶן , חֶלְלִית , מְהוּת , מָכוֹן , תַּפְנִית , רַפְתָּן .

I. מיינ את השמות לשתי קבוצות על פי דרך התצורה, וציין מהי דרך התצורה של

כל קבוצה.

II. בעברית משמשים צורנים סופיים (סיומות) שונים לציון הקטנה.

ציין שני צורנים סופיים (סיומות) כאלה, והבא לכל אחד מהם דוגמה למילה ובה

הצורן הסופי שצינת (סה"כ – שתי דוגמאות).

תורת ההגה

25. I. באיזו מילה מן המילים המודגשות יש להוסיף מפיץ?

א. המנכ"ל הודה לעובדת החרוצה והזמינה לקבל את הפרס.

ב. האחות הגדולה ספרה סיפור לאחיה הקטן.

ג. האח הקטן מעריץ את אחותו הגדולה, ומתנהג כמוה.

ד. העובדת ביקשה לדעת מה הן זכויותיה.

II. באיזו מילה יש פתח גנובה בצורת היחיד?

א. סומכים ב. שומעים ג. גובים ד. בועות

26. I. באיזו מילה השווא הוא תוצאה של פירוק צרור שוואים נעים (צרור עיצורים)?

א. יִשְׁבֵּר ב. לְמָדִי ג. כְּבָדִי ד. יִתְגַּבֵּר

II. באיזו מילה חלה אנלוגיה (היקש) בין הגזרות: נל"א, נל"י/נל"ה?

א. נְקוּי ב. גָּרוּי ג. שְׁנוּי ד. חֲטוּי

27. I. באיזו מילה מן המילים המודגשות חל תשלום דגש?

א. המנהל בָּרַךְ את תלמידיו לכבוד השנה החדשה.

ב. לארוחת הצהריים הזמנתי מָרָק.

ג. חברתי קָרָא ספר מעניין והמליצה לי עליו.

ד. הכלבלב רָעַד מקור.

II. נמק את התשובה שבחרת.

28. במילה דְּבָרִים חלה תופעה לשונית שלא חלה במילה דִּנָּרִים.

I. ציין את שם התופעה שחלה במילה דְּבָרִים. הסבר את התופעה שחלה במילה זו

(באמצעות תרשים או באמצעות הסבר מילולי).

II. מדוע לא חלה תופעה זו במילה דִּנָּרִים?

פרק ז – תחביר ושחבור (24 נקודות)

בפרק זה עליך לענות במחברת הבחינה על ארבע מהשאלות 29-35 (לכל שאלה – 6 נקודות).
שים לב: המשפטים בשאלות מפוסקים על פי כללי הפיסוק החדשים.

1. הנחיות כלליות לניתוח תחבירי:

העתק את המשפט למחברתך.

- סיווג: — ציין את הסוג התחבירי של המשפט — פשוט, איחוי (מאוחד, מחובר), מורכב.
— אם המשפט (או חלק ממנו) חסר, בעל חלקים כוללים (כולל), בעל חלק ייחוד
או בעל נושא סתמי — ציין זאת.
תחימה: — במשפט איחוי (או בפסוקית מאוחד) — תחם את האיברים,
וציין את הסוג התחבירי של כל איבר.
— במשפט מורכב (או בפסוקית מורכבת) — תחם את הפסוקית או הפסוקיות,
וציין את התפקיד ואת הסוג התחבירי שלהן.
הגדרה: — אם יש במשפט מילים מודגשות בקו, ציין את תפקידן התחבירי.

2. הנחיות כלליות לשחבור:

- הקפד על משמעות הגיונית במשפט ששחברת.
— הוסף או השמט מילים על פי הצורך.
— פסק כהלכה את המשפט ששחברת.

29. קרא את המשפט שלפניך, וענה על הסעיפים א-ב שאחריו.

חוקרים סבורים שאם נקשיב לשיחות ברדיו ובטלוויזיה, נבחין שאוצר המילים של הדובר הישראלי הממוצע הצטמצם לאחרונה.

- א. נתח את המשפט (על פי ההנחיות לניתוח תחבירי שבראש הפרק). (4 נקודות)
ב. העתק את המשפט הנתון והוסף לו ביטוי מכליל (שים לב להנחיות לשחבור שבראש הפרק). (2 נקודות)

30. קרא את המשפט שלפניך, וענה על הסעיפים א-ב שאחריו.

מילות הסלנג הנכנסות לשפה ממקורות שונים מתיישנות במהירות יחסית, לדברי בלשנים, ומילים אחרות החודרות לשפה ממקור לשוני דומה, תופסות את מקומן.

- א. נתח את המשפט (על פי ההנחיות לניתוח תחבירי שבראש הפרק). (4 נקודות)
ב. לפניך חלק מן המשפט: מילות הסלנג הנכנסות לשפה ממקורות שונים מתיישנות במהירות יחסית, לדברי בלשנים.
שחבר חלק זה למשפט מורכב בעל פסוקית מושא (שים לב להנחיות לשחבור שבראש הפרק). (2 נקודות)

31. קרא את המשפטים II-I שלפניך, וענה על הסעיפים א-ג שאחריהם.
- I. אנשי מקצוע במכונים להכוונה מקצועית מוסיפים אבחון גרפולוגי למבחנים שהם עורכים.
- II. מטרת האבחון הגרפולוגי היא קבלת מידע נוסף על אישיות הנבחן.
- א. נתח את משפט I (על פי ההנחיות לניתוח תחבירי שבראש פרק ד). (2 נקודות)
- ב. שחבר את שני המשפטים I ו-II למשפט מורכב בעל פסוקית תכלית (שים לב להנחיות לשחבור שבראש פרק ד). (2 נקודות)
- ג. שחבר את משפט II למשפט בעל חלק ייחוד שיכלול פנייה לנבחן (שים לב להנחיות לשחבור שבראש פרק ד). (2 נקודות)
32. קרא את המשפט שלפניך, וענה על הסעיפים א-ג שאחריהם.
- על אף תיקוני הקבלן, עדיין יש בעיית רטיבות בקירותיה החיצוניים ובקירותיה הפנימיים של הדירה.
- א. נתח את המשפט (על פי ההנחיות לניתוח תחבירי שבראש פרק ד). (2 נקודות)
- ב. שחבר את המשפט הנתון למשפט איחוי (מאוחד, מחובר) שישמור על הקשר הלוגי שבמשפט הנתון (שים לב להנחיות לשחבור שבראש פרק ד). (2 נקודות)
- ג. שחבר את המשפט הנתון למשפט מורכב בעל פסוקית נושא (הוסף חלק עיקרי) (שים לב להנחיות לשחבור שבראש פרק ד). (2 נקודות)
33. קרא את המשפטים III-I שלפניך, וענה על הסעיפים א-ג שאחריהם (שים לב להנחיות לשחבור שבראש פרק ד).
- I. בכנסת הוצעה הצעת חוק חדשה.
- II. על פי הצעת החוק, במסמכים רשמיים של המדינה תוחלף המילה הלועזית "אינטרנט" במילה עברית "מְרִשֶׁת".
- III. לדעת רבים, המילה "מרשתת" לא תצליח לחדור לשפה במקום המילה הלועזית "אינטרנט".
- א. שחבר את משפט I למשפט פעיל בעל נושא סתמי. (2 נקודות)
- ב. שחבר את משפטים I ו-II למשפט מורכב בעל פסוקית לוואי. (2 נקודות)
- ג. שחבר את משפטים II ו-III למשפט מסוג תחבירי כלשהו שיבטא קשר של ויתור. (2 נקודות)

34. בטבלה שלפניך נתונים זמני כניסת השבת ויציאתה, בתאריך 20 באוקטובר 2006.
עייך בטבלה, וענה על הסעיפים א-ג שאחריה (שים לב להנחיות לשחבור שבראש פרק ד).
אין צורך לכתוב את המספרים במילים.

 פרשת בראשית		
צאת השבת	כניסת השבת	
17:38	16:26	ירושלים
17:39	16:41	תל אביב
17:38	16:31	חיפה
17:40	16:44	באר שבע
17:39	16:42	אילת

(מתוך ידיעות אחרונות, כ"ח בתשרי תשס"ז, 20/10/2006)

- א. כתוב משפט איחוי (מאוחה, מחובר) בקשר של השוואה (עימות) על הנתונים של זמני כניסת השבת בירושלים ובבאר שבע. (2 נקודות)
- ב. כתוב משפט פועלי בעל חלקים כוללים (משפט כולל) על שני נתונים זהים על זמני צאת השבת, לפי בחירתך. (2 נקודות)
- ג. כתוב משפט פשוט שיציג את המסקנה העולה מן הטבלה על זמן כניסת השבת בירושלים בהשוואה לזמן כניסתה בשאר הערים, בלי להשתמש בנתונים המספריים. (2 נקודות)

35. א. לפניך משפט דר-משמעי:
נשלח לביתך שי צנוע.
נתח את המשפט מבחינה תחבירית בשתי דרכים שונות כך שבכל אחת מהדרכים תבוא לידי ביטוי משמעות אחת בלבד של המשפט. (3 נקודות)
- ב. לפניך משפט דר-משמעי:
האגרטל נפל על השולחן, והוא נסדק.
שחבר את המשפט כך שיתקבלו שני משפטים שבכל אחד מהם תבוא לידי ביטוי משמעות אחת בלבד של המשפט. (3 נקודות)

פרק ה – הבנה (16 נקודות)

קרא את המאמר שלפניך, וענה על השאלות שאחריו.

קיצור תולדות העברית

(מעובד על פי מאמר מאת אוריה שביט, מתוך אתר האינטרנט: הארץ אונליין, 21/4/2002)

בספרו **מדינת היהודים** דחה בנימין זאב הרצל את האפשרות שהעברית, שפה פסקה א
שנחשבה ל"שפה מתה" במשך יותר מ-1600 שנה, תהיה השפה שבה ידברו אזרחי
המדינה שתקום בארץ-ישראל. "אולי יחשוב מישהו שיהיה בכך משום קושי שאין
לנו שפה משותפת. מי מאתנו יודע עברית במידה מספקת כדי לבקש בשפה זו כרטיס
5 רכבות?" כתב והציע פתרון: "כל אחד יחזיק בשפתו, שהיא הימולדתית היקרה של
מחשבותיו. אנו נישאר גם שם מה שהננו עתה, קָשָׁם שלעולם לא נחדל לאהוב מתוך
צער וגעגועים את ארצות מולדתנו, שמהן גורשנו". את ההסבר לכך שיהודים בכל זאת
מבקשים היום כרטיסי-רכבת בשפה העברית, כותבים שירים בעברית ואף מגדפים
בעברית, אפשר למצוא בין השאר בהתפתחותה של השפה דווקא בשנים שבהן נחשבה
10 ל"שפה מתה".

העברית הייתה שפה מדוברת מכיבוש הארץ על ידי יהושע בשנת 1250 לפני פסקה ב
הספירה עד חורבן בית שני בשנת 70 לספירה. לאחר חורבן בית שני שמרו הכתיבה
והקריאה בעברית על חיוניותן הן לצרכים דתיים והן לצרכים קהילתיים ועסקיים.
בתקופת חז"ל ובימי הביניים נכתבו בעברית ספרים, פיוטים ומסמכים, תוקנו בה
15 אלפי תקנות ונוספו לה אלפי מילים חדשות.

גם כשפה מדוברת לא נעלמה העברית לחלוטין. אמנם היא חדלה להיות שפה פסקה ג
עממית שכולם דיברו בה בחיי היום-יום, אך עדיין השתמשו בה לצרכים מסוימים.
העברית הייתה ה"לינגואה פרנקה" של יהודים בני ארצות שונות שנפגשו וחיפשו
שפה משותפת. מן המאה ה-9 עד סוף המאה ה-16 היא שימשה כשפה ללימוד רפואה
20 בכמה בתי ספר באירופה שבהם לימדו מורים יהודים.

לפי עדויות של כמה נוסעים שהגיעו לארץ-ישראל, בתקופות שונות הייתה העברית פסקה ד
שפה מדוברת בקהילות היהודיות בירושלים ובצפת. כך למשל הנוסע הגרמני ארנולד
פון הארץ, ששהה בארץ-ישראל בין השנים 1488-1499, כלל שיחון קצר בעברית בספר
הדרכה שהוא כתב לנוסעים, וסיפר שהעברית הייתה שפה מדוברת כמעט בכל מקום
25 שבו ביקר בארץ. העברית הייתה שפה מדוברת גם אצל אנשי דת נוצרים ואף אצל
מלכים. לדוגמה, במאה ה-19 קיסר ברזיל, פדרו השני, ידע עברית. בין השאר הוא
תרגם את הפזמון "חד גדיא" מההגדה של פסח ושלושה פיוטים עתיקים שנכתבו
לברית מילה ולפורים.

תרומה חשובה לתחייתה של העברית כשפת דיבור נודעה לתנועת ההשכלה במאות פסקה ה
ה-18-19. סופרים יהודים כתבו בתקופה זו שירים וסיפורים בעברית והוציאו לאור
עיתונים בעברית. באמצעות טקסטים אלה הם ביקשו לקדם את התרבות היהודית

* לינגואה פרנקה – כינוי מקובל לשפת דיבור המשמשת לתקשורת בין אנשים שאין להם לשון משותפת, ולקיום קשרים דיפלומטיים. מאז תחילת המאה ה-20 האנגלית משמשת בתפקיד זה.

בגולה ולהעניק לה צביון חדש על פי עקרונות תנועת ההשכלה, כמו חשיבה רציונלית וערכים אסתטיים. נכתבו בעברית יצירות ספרות ראליסטיות, וכן עיתונות עברית מודרנית (כגון "המגיד") שדיווחה על ענייני השעה ואימצה מושגים מודרניים. תחילה השתמשו לכתובה זו בלשון המקרא. אולם לשון המקרא הייתה מליצית ומיושנת מכדי לשמש לכותבים מקור בלעדי לכתובה, ולכן שילבו הכותבים בכתובתם מילים וביטויים מרבדים שונים של השפה: מלשון חז"ל ומלשון ימי הביניים, ואף חידשו מילים שהתעורר בהן צורך בעולם של המאה ה-19. תנועת ההשכלה סיפקה אפוא נדבך חשוב לתחיית העברית המדוברת.

40 פסקה ו אולם הגורם העיקרי שהביא לתחייתה של העברית כשפת דיבור בשלהי המאה ה-19 היה עלייתם לארץ-ישראל של צעירים חדורי תודעה ציונית, שהתנתקו מהוריהם ומסביבתם התרבותית והלשונית. צעירים אלה האמינו שתחיית העברית כשפת דיבור היא תנאי לתקומה היהודית בארץ-ישראל, אך משימתם לא הייתה קלה, משום שהעברית לא הייתה שפת הדיבור העיקרית של היהודים שחיו בארץ-ישראל ודיברו בעיקר יידיש ולדינו. הדרך להפיכת השפה העברית ללשון הדיבור העיקרית עברה במוסדות הלימוד.

פסקה ז אליעזר בן יהודה, עיתונאי יליד ליטא, פרסם בתקופה זו מאמרים שבהם קרא להנהיג את העברית כשפת ההוראה בבתי הספר בארץ-ישראל. הוא עלה ארצה בשנת 1881 והחל ללמד "עברית בעברית" בבתי ספר בירושלים. בשנת 1890 כבר למדו בעברית במושבות בגליל, ומספר בתי הספר והגנים שבהם הייתה העברית שפת הדיבור הלך וגדל. הילדים, שהוריהם לא דיברו עברית בבית, תרמו להפצתה במשפחותיהם ובציבור. מאוחר יותר פרסם בן יהודה את הכרך הראשון של מילונו — **מילון העברית הישנה והחדשה**, ובו הצעות לעשרות מילים חדשות.

פסקה ח בשנת 1913 ניצבה העברית בצומת מכריע. חברת "עזרה", שנוסדה על ידי יהודי גרמניה, הקימה בחיפה את הטכניון ואת בית הספר התיכון הריאלי. היא החליטה להנהיג בהם את הוראת מדעי הטבע בשפה הגרמנית, כדי ששפה זו, שהיא תרבותית ביותר לדעתם, תשמש גשר להתפתחות המדע של העת החדשה. בעקבות החלטה זו פרץ מאבק שנודע בשם "מלחמת השפות". מורים ותלמידים נאבקו למען השלטת ההוראה בעברית וערכו עצרות ושביתות. מאבק זה הגביר את הקנאות לדיבור העברי. בפברואר 1914 הסתיימה "מלחמת השפות" בניצחונו של המחנה העברי: חברת "עזרה" הסכימה שלשון ההוראה בטכניון תהיה עברית. כעבור ארבע שנים הונחה אבן הפינה להקמת אוניברסיטה עברית בירושלים, וכשהיא נפתחה בשנת 1925 התקיימו בה כל השיעורים בעברית הן במדעי היהדות והן במדעי הטבע. "מלחמת השפות" לא הצטמצמה לבעיה לשונית בלבד, אלא הפכה לסמל התחייה התרבותית והלאומית של עם ישראל בארצו.

פסקה ט בתקופת השלטון של הבריטים בארץ (1920-1948) התבססה העברית כשפה המדוברת העיקרית של היהודים בישראל. בשנת 1922 קיבלה העברית מעמד של אחת

משלוש השפות הרשמיות בארץ, לצד האנגלית והערבית. לאחר שקמה מדינת ישראל הפכה העברית לשפה המדוברת העיקרית בישראל. מאז החלה תחייתה, לפני 120 שנה, נוספו לעברית כ-15,000 מילים חדשות. מעניין לציין שמבין 1000 המילים השכיחות ביותר בעברית של ימינו – מקורן של כ-800 מילים הוא במקרא.

בפרק זה ענה על חמש שאלות: על ארבע השאלות 36-39, ועל אחת מהשאלות 40-41.

36. בשורות 4-5 במאמר משתמש הרצל בצירוף "כרטיס רכבת".

הסבר לשם מה השתמש הרצל בצירוף זה. (2 נקודות)

37. גם הסופרים והעיתונאים בתקופת ההשכלה וגם העולים הציונים בסוף המאה ה-19 תרמו לתחייתה של העברית.

השווה בין שתי הקבוצות מבחינת המטרות ומבחינת דרכי הפעולה, על פי פסקות ה-ו. (5 נקודות)

38. מהי הטענה המרכזית של כותב המאמר?

העתק למחברתך את התשובה הנכונה. (2 נקודות)

- מאז ומתמיד שימשה העברית כשפה כתובה בלבד.
- השפה העברית מעולם לא פסקה מלהיות שפה מדוברת.
- בכל התקופות שימשה העברית כשפת הוראה בבתי הספר.
- אין צורך שהעברית תשמש כשפת הדיבור העיקרית בישראל.

39. "הם ביקשו [...] להעניק לה צביון חדש על פי עקרונות תנועת ההשכלה" (שורות 31-32 במאמר).

מהי משמעות המילה צביון בהקשר זה? (2 נקודות)

העתק למחברתך את התשובה הנכונה.

- כינוי
- עדכון
- אופי
- ביצוע

ענה על אחת מן השאלות: 40 או 41.

40. בפסקה ה' מתוארת "מלחמת השפות".

הסבר מושג זה על פי המאמר.

במבט לאחור, איזו מבין העמדות ב"מלחמת השפות" הייתה מוצדקת לדעתך?

בסס את קביעתך על המאמר. (5 נקודות)

או

41. בתאריך ה' באייר תש"ח (1948) נחתמה מגילת העצמאות של מדינת ישראל. במגילה

689 מילים.

בטבלה שלפניך מוצגים נתונים על מקורן של המילים שבמגילה, לפי רובדי הלשון שלהן.

התפלגות המילים במגילת העצמאות, לפי רובדי הלשון השונים

סעי' המילים במגילה	המילים מספרות המקרא	המילים מספרות חז"ל	המילים מספרות ימי הביניים	חידושי ימינו
689	465	107	26	91
100%	67%	15.5%	4%	13.5%

(מתוך ר' סיוון, על אובני לשון ימינו – סקרים ומחקרים, הוצאת רובינשטיין, 1976)

מהי המסקנה שאפשר להסיק מהטבלה בנוגע להשפעת רובדי הלשון השונים על השפה

העברית? הבא מהמאמר הוכחה לביסוס מסקנה זו. (5 נקודות)

פרק ו – הבעה (12 נקודות)

42. **מטלת סיכום**

סכם את המאמר בהיקף של כ-10-12 שורות.

בסיכומך כתוב על התפתחותה של העברית כשפת דיבור לאורך התקופות.

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך